

Наливайко Олег Іванович,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Солдатенко Світлана Василівна,
кандидат юридичних наук

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розвиток правової держави й громадянського суспільства в Україні упродовж останніх років супроводжується реформуванням діяльності гілок влади, суттєвим оновленням національного законодавства шляхом використання загальноєвропейських принципів права, міжнародних стандартів, оновлення змісту чинних і формування нових галузей законодавства. Одним із завдань реформування правових норм та інститутів є прагнення гармонізувати різноманітні правові інтереси, адже право є одним із основних регуляторів суспільних відносин, яке має на меті узгодження індивідуальних, соціально-групових і суспільних інтересів.

Поряд із внутрішніми чинниками, які актуалізують проблему оптимізації співвідношення публічних і приватних інтересів, одним із найбільш складних і суперечливих зовнішніх чинників є глобалізація. Глобалізація, як визначальна тенденція сучасного цивілізаційного розвитку, впливає різною мірою на всі правові процеси і явища, спричиняє трансформацію їх сутності й змісту, а в окремих аспектах ставить принципово нові питання. Вона накладає відбиток не лише на характер і сукупність засобів реалізації приватноправових і публічно-правових інтересів, зокрема – державних, національних інтересів, а й на їх сутність і зміст, висуває більш жорсткі умови до правових форм і засобів їх захисту.

Останнім часом протиріччя між державною формою організації суспільства й глобалізацією економіки, політики, права, культури, між інтересам окремих національних держав стають все гострішими. У міжнародному праві закладені, насамперед, інтереси найбільш потужних держав ХХ ст., які реалізують свої інтереси, використовуючи різні способи й засоби, навіть сили.

Вплив глобалізації визначається тим, що за своєю сутністю і змістом вона є процесом, який посилює процеси взаємодії та взаємозалежності в усіх сферах суспільства, викликає ущільнення й інтенсифікацію взаємозв'язків між ними та між різними суспільствами, державами. Інтенсифікація взаємозв'язків, фінансові, матеріальні, людські, інформаційні потоки сприяють

все більшій відкритості кордонів, детермінують децентралізацію міжнародних відносин. Глобалізація правового простору сприяє створенню єдиного правового поля, нівелює особливості національних законодавств. Правова уніфікація, стандартизація, гармонізація стають основними інструментами глобалізаційного процесу [1; 2; 3; 4].

Поряд із незаперечними перевагами, зумовленими глобалізацією, виникає низка загроз і ризиків, негативних наслідків як для окремої людини, так і для соціальних спільнот, людства в цілому, для реалізації приватних і публічних інтересів. Поглиблення спеціалізації й міжнародного поділу праці, зростання виробництва та його раціоналізація в економічній сфері, розширення культурно-інформаційного простору, зростання життєвих стандартів, більш широкі можливості задоволення всього розмаїття приватних інтересів – все це свідчить про позитивний вплив глобалізаційних процесів. Водночас простежується посилення глобальної взаємозалежності й наростання дисбалансів у світовому розвитку, зростання екологічних і техногенних катастроф, поширення локальних воєнних конфліктів, зростання міжнародного тероризму, зниження культурних стандартів тощо. За таких умов публічні й приватні інтереси зазнають змін, а їх реалізація і захист ускладнюється.

Глобалізація впливає як на публічні, так і на приватні інтереси, трансформує їх зміст, форми реалізації та захисту, хоча характер, напрями, наслідки впливу є відмінними. Більш істотним є вплив глобалізації на публічно-правові інтереси, зважаючи на особливості процесу глобалізації. Водночас приватизація публічного права та публіцизація приватного права відображаються й у трансформації приватноправових і публічно-правових інтересів в умовах глобалізації.

Попри більш істотний вплив глобалізації на публічні інтереси, що розкриватиметься далі, уваги потребують приватні інтереси та їх трансформація.

Насамперед, трансформація змісту й реалізації приватноправових інтересів в умовах глобалізації зумовлена змінами у правовому бутті приватних осіб, розширенням інформаційного, соціокультурного, правового простору, приватноправовою глобалізацією тощо. Так, глобальна інформатизація й культурна стандартизація формують єдиний світовий інформаційний і культурний простір, створюючи глобальне мережеве суспільство, відкривають перед громадянами нові можливості реалізації приватних інтересів, доступ до матеріальних і духовних благ, збільшують інтелектуальний ресурс, сприяють досягненню благополуччя і безпеки особи. З іншого боку, інформаційні технології приховують загрози маніпуляції масовою свідомістю, а культурна стандартизація загрожує національній і культурній ідентичності. У своїй сукупності зазначені процеси руйнують традиційні норми, усталені зв'язки.

Можна погодитися з висловленою у сучасній вітчизняній юридичній науці думкою, що глобалізація призводить до глибокої трансформації всієї системи соціально-правових зв'язків індивідів. Вона вивільняє особистість від жорсткої залежності від певного середовища, відкриває безпрецедентні можливості вибору життєвих стратегій і ставить індивіда перед проблемами формування нових потреб, ролей, нових механізмів соціалізації, нових можливостей само-

реалізації, внутрішнього самовизначення, побудови власної ієрархії ідентичності, формування нової матриці правових координат, а в поєднанні із стрімким розширенням інформаційного поля створює нові можливості подолання групової (етнічної, національно-державної, соціальної, ідеологічної та іншої) закритості й ізольованості [5, с. 466].

Отже, глобалізація сприяє розширенню меж правового простору та активізує ділову активність приватних суб'єктів. При цьому формується більш стандартизована, спрощена система регулювання правових відносин внаслідок процесів правової стандартизації, уніфікації, застосування модельних законів тощо. Зростає роль і значення диспозитивного методу правового регулювання, що, у свою чергу, позитивно впливає на активізацію правовідносин, укладення угод, договорів на різних рівнях та у різних сферах суспільних відносин. Правова глобалізація, що спричиняє інтеграцію правових систем, утворення різних наддержавних, міждержавних, міжнародних правових інститутів, сприяє появі загальних правових норм та інститутів, створенню наднаціональних судових органів, на які покладено функції захисту приватних інтересів.

Зазначене дає підстави стверджувати, що глобалізація має позитивний вплив на приватноправові інтереси, сприяє їх розширенню, поглибленню та посиленню механізмів захисту. Водночас на увагу заслуговує і той факт, що вона в багатьох випадках постає як «вестернізація», процес поширення, а то й насадження західних цінностей, норм, ідеалів, які трансформують зміст приватноправового інтересу. Цінності свободи, рівності, індивідуальності, відкритості, відданість новаціям, тобто західні, європейські цінності вступають у суперечність із цінностями колективізму, відповідальності, відданості традиціям тощо. Істотним є і той факт, що приватні інтереси стають більш відмінними як за спрямуванням, характером, так і за потужністю впливу, здатністю та наявністю засобів захисту.

Слід наголосити, що поряд із зазначеними чинниками, трансформація змісту й реалізації публічних і приватних інтересів в Україні зумовлена й застосуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в судах загальної юрисдикції України. Прийняті закони, насамперед, Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 14-bis до Конвенції» від 17 липня 1997 р., Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р., у подальшому – ЦПК України 2004 р. (ст. 8), започаткували, що «суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду».

З набранням чинності положень Конвенції було визнано право «кожного» на особисте звернення до Європейського суду з прав людини, відбулося визнання юрисдикції суду в Україні. Попри те, що Конвенція підлягає застосуванню не в усіх без винятку випадках, а лише при дотриманні певних умов, зокрема, при використанні нових для національного законодавства принципів Конвенції (наприклад, «верховенство права», «справедливість», «справедли-

вий баланс», «справедлива сатисфакція», «справедливий суд», «розумний строк», «публічні» та «приватні» інтереси тощо) [6, с. 29].

У контексті досліджуваного питання заслуговує на особливу увагу рішення у справі «Зубко та інші проти України» (2006 р.), у якому суд на заперечення Уряду, який посилався на скрутне економічне становище нашої держави і технічні труднощі, що виникли в процесі виконання судового рішення щодо цих заявників, зазначив, що «на думку суду, труднощі, на які посилається Уряд, безумовно зачіпають законні публічні інтереси, але не складають справедливої рівноваги між державними інтересами та інтересами тих заявників, які, крім того, несли відповідальність за виконання важливих публічних функцій в частині здійснення правосуддя». «Суд дійшов висновку, що неспроможність гарантувати адекватну та своєчасну виплату винагороди національним суддям та невизначеність, у якій вони залишились, порушує справедливий баланс, що має виникнути між потребами державного інтересу та необхідністю захистити права заявників на мирне володіння своїм майном» (п. 69) [7].

Необхідність дотримання балансу публічного і приватного інтересів є досить розповсюдженою підставою, на основі якої Європейський суд з прав людини виносить рішення проти держав-порушників. Наприклад, «Інтерсплав» проти України (2007 р.), «Булвес» АД проти Болгарії (2009 р.), «Бізнес Супорт Центр» проти Болгарії (2010 р.).

В обґрунтування зазначених рішень Європейський суд поклав недотримання принципу пропорційності, тобто справедливого балансу між вимогами публічного інтересу та захистом прав приватних осіб, у реалізацію яких здійснюється втручання держави.

Таким чином, конструкція справедливої рівноваги інтересів, подана у прецедентних рішеннях Європейського суду, є новою не лише для правової теорії, а й для правової практики, зважаючи на правову природу прецедентних рішень Євросуду, яка по-іншому розкриває розуміння співвідношення як публічно-правового і приватноправового інтересів, так «публічного» та «приватного» права.

Проведений аналіз проблемних аспектів співвідношення приватного та публічного інтересів свідчить, що найбільш істотними протиріччями, спричиненими чи актуалізованими процесом глобалізації, які суттєво впливають на зміст і співвідношення правових інтересів, є такі: по-перше, протиріччя між державною формою організації суспільства та глобалізацією економіки, фінансів; по-друге, протиріччя між інтересами окремих держав, їх груп, між державами різного цивілізаційного типу; по-третє, протиріччя між приватними інтересами, відмінними за своїм характером та можливостями правового захисту; по-четверте, протиріччя між політикою і правом, оскільки в політиці завжди існують інтереси, які ще не втілені у нормах права. Зазначені протиріччя не є вичерпними, їх перелік може збільшуватися, але саме вони найбільш суттєво впливають на трансформацію змісту, співвідношення й реалізацію приватноправових і публічно-правових інтересів на сучасному етапі правового розвитку.

1. Андерсон У.Т. Жизнь в глобальной цивилизации Запада. Москва: Знание, 2008. 556 с.
2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства; пер. з англ. І. Андрущенко; за ред. М. Винницького. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. 109 с.
3. Бебик В.М., Шергін С.О., Дегтерьова Л.О. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2006. 208 с.
4. Бек У. Что такое глобализация? Ошибка глобализма – ответы на глобализацию: монография. Москва: Прогресс-Традиция, 2001. 302 с.
5. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір. Харків: Право, 2011. 552 с.
6. Палюк В.П. Особливості застосування судами України Конвенції про захист прав та основних свобод: навч.-практ. посіб. Миколаїв: Атол, 2003. 130 с.
7. Рішення Євросуду у справі «Зубко та інші проти України» (2006). *Офіційний вісник України*. 2006. № 31.

Покайчук Віталій Ярославович,
доцент кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМА СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ В РОЗРІЗІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Цивілізаційний вибір українського народу та задекларований шлях інтеграції до європейського соціуму пов'язаний із курсом на побудову в Україні правової держави, яка забезпечує ефективну охорону прав і свобод людини і громадянина, верховенство права в усіх сферах суспільного життя та залишається одним із головних напрямів державного будівництва. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості й ефективності діяльності сил охорони правопорядку.

В умовах поглиблення економічної кризи, дезінтеграційних процесів, що дестабілізують державний устрій, посилення протиріч між інтересами різних соціальних груп та верств населення створюються передумови для виникнення кризових ситуацій соціального, воєнного, техногенного та природного характеру, що загострюють оперативну обстановку, в якій доводиться діяти силам охорони правопорядку, вирішуючи при цьому відповідні завдання по підтриманню публічної безпеки і порядку. Постають додаткові задачі, різко зростає обсяг роботи, виникає необхідність особливої організації управління.

Загострення проблеми забезпечення національної безпеки України в її основних сферах зумовлено появою нових і збільшенням рівня традиційних зовнішніх загроз національним інтересам, корупція, правовий нігілізм, організована злочинність, незаконна міграція, соціально-економічна та політична нестабільність, протистояння різних гілок влади. Саме ці загрози найбільш